

і заздалегідь досягти такої угоди між сторонами, яка дозволила б забезпечити соціальний мир принаймні на строк дії угоди¹.

Цим шляхом іде й сучасна Україна, де з метою запобігання конфліктів у соціально-трудої сфері укладаються як генеральні угоди між урядом і профспілками, так і угоди на галузевому та регіональному рівнях. Започатковане в 1992 р. Указом Президента України формування механізму та організаційних структур соціального партнерства в нашій країні набуває все більшої ваги в умовах переходу до ринкової економіки, приватизаційних процесів, загострення соціально-трудоїх відносин. Проблеми соціального партнерства, безумовно, потребують серйозної уваги з боку як науковців, так і органів державної влади та управління. І в першу чергу в цьому сенсі на порядку денному стоїть завдання прийняття відповідного Закону.

Підсумовуючи викладене і виходячи з наведеного розуміння «три-блокового» завдання соціальної держави, видається за можливе визначити її як державу, яка, маючи за економічну основу соціальне ринкове господарство, створює всі можливі умови для реалізації прав людини «другого покоління», для самостійного забезпечення ініціативною та соціально відповідальною особою собі та своїй сім'ї необхідного матеріального рівня життя; гарантує кожному прожитковий мінімум для гідного людини існування та сприяє зміцненню соціальної злагоди в суспільстві.

За такою державою — майбутнє.

Надійшла до редколегії 20.03.2000

*Л. Бічук, юрисконсульт районної ради
м. Донецька*

Здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків

Здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків — реалізація тих можливостей, що надані їм законом або договором, тобто реальне користування ними тією юридичною

¹ Див.: Мкртчян Г., Чистяков И. Социальное партнерство, трипартизм и генеральные соглашения // Общество и экономика. 1998. № 10–11. С. 126.

свободою, яка гарантована державою¹. Здійснення майнових прав та обов'язків безпосередньо пов'язане з обсягом цивільно-правової дієздатності неповнолітніх як суб'єктів цивільних правовідносин.

Всі неповнолітні з точки зору визнаного за ними обсягу цивільної дієздатності відповідно до ЦК поділяться на осіб віком від 15 до 18 років і осіб, які не досягли 15 років.

Дієздатність неповнолітніх віком від 15 до 18 років порівняно з дієздатністю осіб до 15 років є більш широкою. Так, згідно зі ст. 13 ЦК, особи віком від 15 до 18 років здійснюють цивільно-правові угоди за загальним правилом тільки за згодою своїх батьків (усиновителів) або піклувальників. Така згода на здійснення угод неповнолітніми віком від 15 до 18 років покликана компенсувати їх волю і недостатній життєвий досвід, забезпечити в інтересах неповнолітніх краще здійснення належних їм прав та обов'язків, захистити їх від зловживань з боку третіх осіб.

Угоди, які вимагають суворої особистої участі, як наприклад, складання заповіту, взагалі не можуть бути здійснені неповнолітніми ні самостійно, ні за згодою або з дозволу батьків (усиновителів), піклувальників, опікунських органів. Разом з цим у випадках, прямо передбачених законом, неповнолітні віком від 15 до 18 років можуть укладати деякі цивільно-правові дії самостійно, тобто без згоди батьків. Відповідно до ст. 13 ЦК до числа таких дій належать:

1) дрібні побутові угоди. Це угоди, спрямовані на задоволення щоденних побутових потреб, наприклад, придбання учбових речей, продуктів харчування та інших незначних за своєю цінністю предметів;

2) угоди, пов'язані з розпорядженням заробітною платою (заробітком) або стипендією. Ці угоди можуть зачіпати значні за своєю цінністю предмети або можуть бути різними за своїм характером.

Така широка самостійність у здійсненні подібних угод зумовлена тим, що в трудових відносинах неповнолітні прирівнюються до повнолітніх, у тому числі здатних розпоряджатися одержаною винагородою за свою працю. Вони самостійно розпоряджаються і будь-якими іншими винагородами за свою працю

¹ Див.: Сергеева А. П., Толстой Ю. К. Гражданское право. М., 1997. Ч. 1. С. 249.

(заробітком), одержаними на інших підставах, наприклад, за виконання робіт за договором підряду. Тут ідеться тільки про розпорядження тим майном, яке виплачено як винагорода за працю, але речами, які хоча й придбані за рахунок особистих зароблених коштів, неповнолітні можуть розпоряджатися тільки на загальних підставах¹. Однак доходами, одержаними, наприклад, за придбаними акціями, вони мають право розпоряджатися самостійно²;

3) дії по здійсненню авторських або винахідницьких прав. За своїм змістом такі дії також носять трудовий характер. Разом з тим, як це впливає із ст. 13 ЦК, неповнолітні мають право виконувати весь комплекс дій, необхідних для здійснення належних їм авторських або винахідницьких прав: самостійно подавати заявки про видачу патенту на винахід, укладати авторські договори (видавничий, постановочний тощо), одержувати винагороду, розпоряджатися нею, здійснювати інші дії. Разом з тим слід мати на увазі, що зараз чинне законодавство регулює більш широке коло відносин, пов'язаних з творчою діяльністю фізичних осіб. Відповідно більш широким є і коло прав у цій сфері діяльності, що її самостійно здійснюють неповнолітні віком від 15 до 18 років;

4) внесення вкладів у кредитні установи і розпорядження ними. Можливість самостійно здійснювати ці дії передбачена Законом України «Про банки і банківську діяльність», а також статутами відповідних кредитних установ. Дії по внесенню вкладів і розпорядження ними здійснюють неповнолітні віком від 15 до 18 років самостійно, незалежно від того, чи є суми вкладів їх заробітком або придбані на будь-яких інших підставах, наприклад, за договором дарування, в порядку спадкоємства і т. под. Вкладами, що внесені будь-ким на ім'я неповнолітнього, останній може розпоряджатися тільки за згодою батьків (усиновителів) або піклувальників.

До досягнення 16 років неповнолітні мають право бути членами і засновниками громадських та інших організацій згідно з законодавством про такі організації та їх статутами.

¹ Згідно з пп. 2 п. 1 ст. 34 проекту нового ЦК України неповнолітнім віком від 14 до 18 років надано право самостійно розпоряджатися майном, яке вони купили на свій заробіток, стипендію чи інший дохід, крім нерухомих речей та транспортних засобів (див.: Українське право. 1999. № 1. С. 45).

² Див.: *Пушкін А. А., Самойленко В. М.* Гражданское право Украины. Х., 1996. Ч. 1. С. 89–90.

Таким чином, неповнолітні віком від 15 до 18 років можуть самостійно здійснювати досить широке коло дій, що мають юридичне значення. Разом з цим відомий контроль зберігається і за здійсненням цих дій. Так, батьки (усиновителі) або піклувальники можуть заперечувати через суд самостійно здійснені неповнолітніми угоди на тих підставах, що вони не є дрібними побутовими і спрямовані не на користь інтересам неповнолітніх.

Органи опіки і піклування згідно зі ст. 13 ЦК можуть обмежити неповнолітніх в їх праві самостійно розпоряджатися своєю заробітною платою (заробітком) або стипендією за наявності достатніх підстав (наприклад, коли вони витрачають свої кошти на шкоду своєму здоров'ю, або безцільно, або на шкоду іншим особам, або завдають шкоди суспільним інтересам тощо). Таке обмеження в розпорядженні можливе і стосовно інших доходів. А. Пушкін і В. Самойленко висловлюють думку про необхідність подальшого удосконалення цієї норми¹, оскільки, по-перше, виходячи із загальних засад розгляду цивільно-правових спорів, право обмежувати неповнолітніх у розпорядженні заробітною платою (заробітком) та іншими доходами повинно бути надано тільки суду; по-друге, суду повинно бути надане право не тільки обмежувати неповнолітніх у розпорядженні своїми доходами, а й у необхідних випадках позбавляти їх такої можливості; по-третє, тільки за клопотанням батьків (усиновителів) або піклувальників, або органів опіки і піклування, а не за заявою будь-якої сторонньої особи, суд має розглядати такі справи. У випадках задоволення судом вимог зазначених осіб за неповнолітніми буде визнаватися можливість розпоряджатися своїми доходами тільки за згодою батьків (усиновителів), або піклувальників, або вони можуть бути зовсім позбавлені можливості безпосередньо одержувати доходи та витрачати їх².

З такою думкою можна погодитись, але право вирішувати такі питання слід надати не звичайному суду, а спеціальному, наприклад, опікунському.

Дієздатність осіб, що не досягли 15 років, установлена в менш широкому обсязі.

¹ Див.: Пушкін А. А., Самойленко В. М. Вказ. праця. С. 90–92.

² У проєкті нового ЦК України вже є спеціальна норма (п. 5 ст. 34) про вирішення судом питання відносно обмеження права неповнолітньої особи або позбавлення її права самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами, за наявності достатніх підстав. (див.: Українське право. 1999. № 1. С. 45.

Особи в цьому віці ще не в змозі розумно вести свої справи, управляти своїм майном, і тому закон (ст. 14 ЦК) визнає за ними тільки можливість здійснення дрібних побутових угод і розпорядження особисто внесеними вкладами в кредитні установи. Вкладами, внесеними на ім'я малолітніх іншими особами, розпоряджаються батьки (усиновителі), опікуни. Тільки в цих межах за особами, що не досягли 15-річного віку, визнається дієздатність. Всі інші угоди і акти від імені і в їх інтересах здійснюють батьки (усиновителі) або опікуни¹.

Наведені вимоги щодо здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків не відповідають сучасним соціально-економічним умовам.

Державна статистика не має даних про використання дитячої праці у недержавних секторах економіки, домашніх і сільських господарствах. Проте досить вийти на вулицю, відвідати стаціонарні або стихійні ринки, і перед очима відразу ж постає картина праці дітей. Той факт, що за останнє десятиріччя кількість працюючих підлітків у нашій країні зросла у декілька разів, ні в кого не викликає сумніву². Це свідчить про те, що неповнолітні в більш ранньому, ніж установлено законодавством, віці вже мають заробіток і в них з'являється необхідність розпоряджатися ним самостійно. Здатність своєю працею заробити для себе якісь кошти говорить про можливість не тільки укладати дрібні побутові угоди, а й здійснювати дії, що виходять за межі дрібної побутової угоди, наприклад, придбати для себе якусь цінну річ. Таким чином, постає питання про необхідність зменшення вікової межі для можливості здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків.

В науці вже й раніше висловлювалася думка про те, що загальна освіта, розвиток науки і техніки тощо сприяють більш ранньому визріванню розумових здібностей, які мають значення для волевиявлення, і тому необхідно встановити більш ранній віковий поріг для можливості здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків³.

¹ Див.: *Пушкин А. А., Самойленко В. М.* Вказ. праця. С. 92–93.

² Див.: *Свистельников М.* Праця дітей, які не досягли 16-річного віку, потребує правового врегулювання // *Право України.* 1998. № 4. С. 88.

³ Див.: *Поварс А. Я. и др.* Осуществление и защита личных и имущественных прав. Рига, 1968. С. 105–106.

Існує також точка зору, згідно з якою слід знизити вік малолітніх неповнолітніх, необхідний для можливості здійснення ними майнових прав та обов'язків, до шести років. Оскільки сімейним законодавством вже передбачено, що при вирішенні спорів між батьками або іншими особами про те, при кому з них повинні знаходитися діти, а також при розв'язанні питань про усиновлення дітей, присвоєння їм прізвища та по батькові за ім'ям усиновителя, визнання усиновлення недійсним або його скасування береться до уваги бажання дітей, якщо вони досягли 10-річного віку¹.

У законодавчій практиці інших держав уже існують такі ранні вікові межі здійснення неповнолітніми майнових прав та обов'язків. Так, згідно з Законом про реформи права опіки і піклування про повнолітню особу (1992 р.) в Німеччині обмежено дієздатною визнається особа не молодше семирічного віку, але яка не досягла 18 років². Такі неповнолітні в Німеччині можуть здійснювати угоди у випадках: 1) коли внаслідок угоди вони набувають виключно тільки правову користь (§ 107); 2) коли їх законний представник дає згоду на здійснення угоди (§§ 107, 108); 3) коли вони виконують договір на кошти, надані їм для такої цілі їх представником або за згодою останнього чи третьої особи (§ 110 — про кишенькові гроші); 4) часткової дієздатності неповнолітнього (§§ 112, 113).

Наведені норми за законодавством Німеччини виступають як контрнорми³.

Таким чином у Німеччині діє вікова межа дієздатності неповнолітніх до 7 років і від 7 до 18 років. Тут неповнолітні віком від 7 до 18 років володіють, порівняно з неповнолітніми віком від 15 до 18 років в Україні, більш широкими повноваженнями щодо здійснення самостійних правових дій. В основу правомірності цих дій покладено такі критерії: 1) одержання правової користі неповнолітніми від здійснення правочинів; 2) здійснення правочинів не тільки за наявності попередньої згоди законних представників (що має місце і за законодавством України), на дійсність правочинів впливає дача згоди законним представ-

¹ Див.: *Пушкин А. А., Самойленко В. М.* Вказ. праця. С. 93.

² Див.: *Шапт Ян.* Основы гражданского права Германии. М., 1996. С. 205.

³ Див.: Там само. С. 208.

ником і після здійснення їх¹; 3) здійснення неповнолітніми правочинів у межах наданих їм коштів на відповідні цілі, за наявності наступного звіту неповнолітнього перед законним представником; 4) уповноваження неповнолітнього на здійснення самостійної діяльності, поєднаної з одержанням заробітку, а разом з цим і на здійснення правочинів, що впливають з такої діяльності, і є не що інше, як емансипація неповнолітнього. Такі критерії при підході до визначення межі можливості здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків мають певне значення. Як позитивний світовий правотворчий досвід їх необхідно взяти до уваги при вдосконаленні цивільного законодавства нашої держави відносно правових норм, що регулюють питання здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків.

За законодавством Чехословаччини вікова межа можливості здійснення неповнолітніми майнових прав та обов'язків теж пройшла свою еволюцію. Так, згідно з § 11 ЦК (1950 р.) вважалося, що особа, яка не досягла віку шести років, є абсолютно недієздатною, а пізніше відповідно до § 9 Цивільного кодексу (1964 р.) всіх неповнолітніх до 18 років стали вважати частково дієздатними, вони мали право укладати угоди залежно від рівня розумової і моральної зрілості кожного окремо взятого неповнолітнього, оскільки, вважає закон, неповнолітні володіють можливістю здійснювати тільки такі права та обов'язки, які за своїм характером є рівними їх розумовій і моральній зрілості, відповідно до віку неповнолітнього².

Вважаємо, що рівень розумової і моральної зрілості — це саме той критерій, який має бути покладений в основу визначення межі здатності на здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків.

Зменшення вікової межі можливості здійснення неповнолітніми майнових прав та обов'язків відбулося в процесі пристосування чинного законодавства до умов ринкової економі-

¹ У проекті нового ЦК України теж передбачена спеціальна норма, згідно з якою правочин, який вчинено малолітнім за межами його дієздатності, може бути згодом схвалений його батьками (усиновлювачами), або одним з них, з ким він проживає, або опікуном. Правочин вважається схваленим, якщо ці особи, дізнавшись про вчинення правочину, протягом трьох місяців не заявили претензії іншій стороні (п. 1 ст. 212).

² Див.: *Поварс А. Я. и др.* Вказ. праця. С. 108.

ки і в Російській Федерації. Згідно з ЦК РФ неповнолітні поділені на осіб віком до 14 років і осіб віком від 14 до 18 років (ст.ст. 26, 28). Обсяги їх цивільно-правової дієздатності при здійсненні майнових прав та обов'язків аналогічні обсягам дієздатності неповнолітніх віком до 15 років і відповідно від 15 до 18 років, встановлених чинним ЦК України. Тут при підході до вирішення питання про визначення межі здатності неповнолітніх у здійсненні ними майнових прав та обов'язків не відбулося вдосконалення правової норми. Встановлена вікова межа (до 14 років і від 14 до 18 років) існувала в Росії ще до прийняття ЦК РРФСР (1964 р.), тобто російські законодавці у вирішенні питання визначення межі здатності неповнолітніх у здійсненні ними майнових прав та обов'язків запропонували повернутися на крок назад. Тоді цивілісти в умовах функціонування колишнього СРСР після прийняття ЦК РРФСР (1964 р.) зазначали, що проблема дієздатності неповнолітніх полягає не стільки в термінологічних нововведеннях, скільки в її змісті. Справа в тому, що розглядувана проблема не заслуговує на спрощення в цивілістичній літературі; не враховуються складність поняття дієздатності, всі якісно різні сфери її прояву¹.

В проекті нового ЦК України вже міститься спеціальна норма визначення за неповнолітніми відповідного обсягу дієздатності залежно від віку: до 14 років і від 14 до 18 років (ст.ст. 33, 35). Така вікова межа в Україні так само існувала ще до прийняття ЦК УРСР (1963 р.). Таким чином, запропонований варіант вирішення питання про здійснення неповнолітніми майнових прав та обов'язків аналогічний прийнятому в Росії. Крім того, він не приведе до вдосконалення правової норми, на підставі якої буде вирішуватися питання про визначення межі здатності неповнолітніх здійснювати їх майнові права та обов'язки в нових соціально-економічних умовах. У вирішенні цього питання повинен все-таки мати значення не конкретний вік неповнолітнього, а рівень його розумової і моральної зрілості. Коли неповнолітній здатний у більш ранньому, ніж 14 років, віці виразити свою волю на здійснення майнових прав та обов'язків і від цього ще й одержує відповідну правову користь (наприклад, набуває права власності на квартиру за договором дарування між бабою і онуком 10 років), то чому б на законо-

¹ Див.: *Поварс А. Я. и др.* Вказ. праця. С. 107.

давчому рівні не надати неповнолітньому такої можливості в здійсненні його майнових прав та обов'язків? Підтвердити відповідний рівень розумової і моральної зрілості неповнолітнього може фахівець, а остаточне рішення винесе орган опіки і піклування. В таких випадках рішення органу опіки і піклування слід вважати одним із необхідних документів, які впливають на дійсність, наприклад, відповідної угоди, про що обов'язково має бути зазначено в законі, оскільки саме рішення органу опіки і піклування на підставі висновку фахівця і буде підтверджувати здатність неповнолітньої особи виразити свою волю на здійснення її майнових прав та обов'язків. Водночас у законі слід передбачити відповідальність як фахівця, так і органу опіки та піклування за неправильність прийнятого рішення і заподіяти цим шкоду як неповнолітньому, так й іншим особам.

Думка про недоцільність законодавчого закріплення віку, з якого дитина має право висловити свою думку, вже висловлювалася М. Антокольською відносно здійснення особистих (немайнових) прав неповнолітніх. Вона вважає, що таке вирішення питання розширює права дитини і пов'язане з визнанням дитини повноцінним суб'єктом права, здатним усвідомити і виразити свої інтереси, а не бути тільки «об'єктом будь-якої турботи»¹. Це рівноцінно можна застосувати і до неповнолітнього як суб'єкта здійснення майнових прав та обов'язків. Саме таким підходом до визнання межі здатності неповнолітніх на здійснення їх прав та обов'язків виконується ст. 12 Конвенції про права дитини (учасником якої з 1991 р. є Україна), яка приписує державам-учасницям забезпечити «...дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю» (п. 1 ст. 12).

Таким чином, правове регулювання здійснення неповнолітніми своїх майнових прав та обов'язків потребує вдосконалення. При реформуванні чинного законодавства в умовах ринкової економіки до правових норм слід внести зміни щодо встановлення межі здатності в здійсненні неповнолітніми майнових прав та обов'язків відповідно до рівня їх розумової і моральної зрілості, а не конкретного віку неповнолітнього. Це розширить

¹ Див.: Антокольская М. В. Лекции по семейному праву. М., 1995. С. 92.

для неповнолітніх можливості в здійсненні їх майнових прав та обов'язків, підвищить значення рівноцінності неповнолітніх як суб'єктів цивільних правовідносин і свідчитиме про виконання Україною прийнятих на себе обов'язків, визначених Конвенцією про права дитини.

Надійшла до редколегії 10.04.2000

Г. Сальнікова, асистент
НЮА України

Про деякі види договорів з елементами посередництва

Посередництво, досить поширене в підприємстві, становить собою діяльність посередника за дорученням та в інтересах свого клієнта з метою забезпечення реалізації продукції клієнта або придбання її для замовника, встановлення господарських зв'язків між партнерами. Різновидам посередницької діяльності відповідають різні види договорів. Як правило, виділяють такі їх види:

1) договір доручення (посередник — повірений, що діє за дорученням клієнта, від його імені і за його рахунок);

2) договір комісії (посередник — комісіонер, що діє за дорученням клієнта і за його рахунок, але від свого імені);

3) договір по наданню посередницьких послуг, довгостроковий договір з брокером на біржі (посередник тільки надає клієнту послуги, пов'язані з пошуком партнерів, збиранням інформації, брокерськими операціями, не вступаючи у стосунки з третіми особами)¹;

4) договір купівлі-продажу, коли між виробником і споживачем виникає посередник, що купує та реалізує товар за свій рахунок і від свого імені².

¹ Див.: Правове регулювання посередницької діяльності // Збірник рішень і арбітражної практики ВАСУ. 1995. № 1. С. 132.

² Див.: Розподіл відповідальності між сторонами в договорах, що регулюють посередницьку діяльність // Там само. С. 118.

2000

ВІСНИК

АКАДЕМІЇ

ПРАВОВИХ
НАУК
УКРАЇНИ

2
(21)

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ НАУКИ

- Швець М.* Системна інформатизація законотворчого процесу 3
- Рабінович П.* Вплив рішень Європейського суду з прав людини на національну юридичну практику: спроба порівняльної характеристики 11

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

- Тацій В., Тодика Ю.* Проблеми реалізації Конституції України 20
- Колісник В.* Конституційне регулювання етносоціальних процесів у європейських країнах 29

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

- Петришин О.* Поняття посадової особи державного апарату 37
- Кампо В.* Адміністративна реформа в Україні: проблеми формування документально-інформаційної бази 45
- Копейчиков В., Павленко П.* Деякі загальні питання правового статусу посадової особи 53

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

- Єрмолаєв В.* До питання про створення незалежної Української держави (1648–1654 рр.) 62
- Козаченко А.* Загальна військова рада України другої половини XVII ст. 69
- Кири М.* Партійний склад депутатського корпусу України в першому російському парламенті (1906 р.) 77

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

- Харитонов Є., Харитонova О.* До питання про значення дихотомії «приватне право — публічне право» 83

<i>Гайворонський В.</i> Інститут юридичної особи в проекті цивільного кодексу України	89
<i>Підпригора О.</i> Культура законотворення (на матеріалах законодавства про інтелектуальну діяльність)	97
<i>Жилінкова І.</i> Майнові відносини членів сім'ї: цілі та засоби правового регулювання	106
<i>Семерак О.</i> Судовий захист майнових прав іноземних інвесторів	114
ПРАВО І ЕКОЛОГІЯ	
<i>Бобкова А.</i> Про ліцензування рекреаційної діяльності ..	130
ВЧЕННИЙ, ПЕДАГОГ, ОРГАНІЗАТОР (до ювілею академіка В. В. Сташиса)	138
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
<i>Максимов С.</i> Виправдання позитивізму (до аналізу концепції права Х. Харта)	146
ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	
<i>Шило О., Маринів В.</i> Державний захист суддів, працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, як гарантія здійснення правосуддя у кримінальних справах	157
<i>Журавель В.</i> Криміналістичне прогнозування у розслідуванні економічних злочинів	166
ТРИБУНА ДОКТОРАНТА	
<i>Рубаник В.</i> Право приватної власності на землю в Україні: деякі замітки з приводу дискусії «pro et contra»	174
НА ПОЧАТКУ ТВОРЧОГО ШЛЯХУ	
<i>Панкевич О.</i> До питання про основні завдання соціальної держави (загальнотеоретичний аспект)	183
<i>Бічук Л.</i> Здійснення неповнолітніми своїх майнових	

прав та обов'язків	191
<i>Сальнікова Г.</i> Про деякі види договорів з елементами посередництва	200
РЕЦЕНЗІЇ	
Теоретичні і практичні проблеми правового режиму майна членів сім'ї (<i>Р. Шишка</i>)	205
НАУКОВЕ ЖИТТЯ	
Міжнародні науково-практичні семінари з питань боротьби з корупцією (<i>В. Борисов, І. Христич</i>)	208
ПОЗДОРОВЛЕННЯ З ДЕРЖАВНОЮ НАГОРОДОЮ	217
НАШІ ЮВІЛЯРИ	
М. М. Страхову — 75 років	218
А. П. Закалюку — 70 років	220

Збірник наукових праць

Вісник
Академії правових наук
України

№ 2 (21)

Відповідальний за випуск
А. М. Кумака

Редактор *К. Гулий*
Коректор *О. Верховень*
Комп'ютерна верстка
і дизайн *В. Зеленька*